

ARTIKEL PUBLICERAD I FÖRENINGEN SAMHÄLLSBYGGARNAS
TIDSKRIFT SAMHÄLLSBYGGAREN 1/2026, SID. 26–27

Omfattande översyn av riksgränsen

Sveriges riksgränser vilar på historiska grunder. Deras sträckningar behöver vara tydliga, såväl i terrängen som i sina definitioner. Under åren 2020–2024 har speciella gränskommissioner vid svenska Lantmäteriet och norska Kartverket genomfört en översyn av riksgränsen mellan Sverige och Norge.

Olika definitioner av gränsens sträckning

Landdelen av riksgränsen mellan Sverige och Norge från Idefjordens västra strand i Bohuslän upp till Treriksröset är 1632 kilometer lång. Det gör den till den längsta landgränsen i Europa. Sträckningen är huvudsakligen definierad som raklinjer, men på sammanlagt 76 kilometer utgörs gränslinjen av kroklinjer i sjöar eller så följer den olika vattendrag eller dalar. Landdelen av riksgränsen mellan Sverige och Finland följer till största delen vattendragen Könkämäälven, Muonioälven och Torneälven.

Figur 1: 39 kilometer av riksgränsen mot Norge följer små vattendrag. Foto: Dan Norin.

Längs riksgränsen mot Norge finns det 641 riksrösen, vars lägen i terrängen definierar de flesta av gränslinjens raklinjer. Riksrösen utgörs huvudsakligen av runt 1,5 meter höga tormmurade stenrösen med en

Översyn av riksgränsen mellan Sverige och Norge 2020–2024

imponerande hjärtsten i mitten. För att tydliggöra sträckningen mellan riksrösenas förbinds dessa (under trädgränsen) av en fem meter bred upphuggen gränsgata.

Riksrösenas och gränsgatan behöver kontinuerligt skötas och med jämna mellanrum (ungefär vart 25:e år) genomförs ett mer omfattande arbete i form av en översyn av respektive riksgräns. Arbetet med den senaste översynen av riksgränsen mellan Sverige och Norge utfördes 2020–2024. Kvalitetskraven på riksgränsens definition och återgivning i olika geodata har ökat. Den nya översynen har därför även haft fokus på att tydliggöra sträckningen i sjöar och vattendrag och hur raklinjerna som ansluter sjöar och vattendrag till närmaste riksrösen är definierade.

Översynens genomförande

En riksgränsöversyn utförs av en gränskommission som utses av regeringen tillsammans med en motsvarande kommission i grannlandet.

Gränskommissionerna för översynen av riksgränsen mellan Sverige och Norge 2020–2024 är belägna vid Lantmäteriet och norska Kartverket. Dessa myndigheter har även bistått med mycket praktiskt arbete vid fältarbetet och med dokumentationen. Arbetet under översynen har delats upp mellan Sverige och Norge så att Sverige har ansvarat för den norra delen, från riksröse 185B i höjd med Valsjöbyn i norra Jämtland upp till Treikersröset. Norge har då ansvarat för den södra delen och arbetena har genomförts utifrån gemensamt fastslagna riktlinjer. Uppkomna frågeställningar har på ett smidigt sätt hanterats genom kontinuerliga kontakter och med god insyn i varandras arbeten.

Fältarbetet under översynen har varit omfattande. Förutom riksrösenas finns det även andra gränsmärken som tydliggör gränsens sträckning, men inte definierar gränslinjens läge. Ett exempel på sådana gränsmärken är de skyltar som är uppsatta där vägar och vandringsleder korsar riksgränsen. Ett annat exempel är ytterligare stenrösen som är mindre än riksrösenas och som kallas utliggare. Totalt har fältarbetet omfattat att

- rengöra riksrösenas, utliggarna och andra markeringar
- vid behov stapla om rösenas
- måla om övre halvan av rösenas gula
- fylla i inskriptioner på hjärtstenarna med svart färg (där det kan vara speciellt knepigt med de kungliga monogrammen för de svenska och dansk-norska kungarna Adolf Fredrik och Fredrik V, vilka finns på riksrösenas från 1700-talet)
- ersätta avbrutna och försvunna hjärtstenar
- ersätta eller måla utslitna skyltar
- röja den fem meter breda gränsgatan
- mäta in alla gränsmärken.

Under arbetena med stenrösenas har det uppskattningsvis staplats över 1000 ton sten och gått åt 3000 liter färg. 18 hjärtstenar visade sig vara avbrutna

Översyn av riksgränsen mellan Sverige och Norge 2020–2024

och har ersatts med nytillverkade hjärtstenar med Carl XVI Gustafs och Harald V:s monogram.

Figur 2: Riksrose 239a vid glaciären Sálajiegna har fått en ny hjärtsten. Foto: Dan Norin.

Förutom högst varierande väderlek har fältarbetet inneburit fysiska utmaningar som långa vandringar med mycket packning i krävande fjällterräng. För att ta sig till de mer svårtillgängliga delarna av riksgränsen har fältpersonalen använt sig av helikoptertransporter. En speciell utmaning under 2021 var den då pågående pandemin, som innebar vissa restriktioner i hur fältarbetet kunde utföras samt behov av specialtillstånd från norska myndigheter för att få passera nationsgränsen.

Figur 3: Helikoptertransport var nödvändig i delar av fjällvärlden. Foto: Dan Norin.

Översyn av riksgränsen mellan Sverige och Norge 2020–2024

Dokumentationen ska fastställas

Dokumentationen från översynen av riksgränsen mellan Sverige och Norge 2020–2024 färdigställdes under 2025 och överlämnades till utrikesdepartementen i Sverige och Norge. För närvarande pågår en process för att slutligt fastställa den och sedan göra en diplomatisk skriftväxling mellan länderna.

Översynen är den första översyn där dokumentationen finns tillgänglig i en officiell digital version. All information om gränslinjens sträckning och om gränsmärkena finns i en fil skapad i formatet Geography Markup Language (gml). Denna digitala version kommer fram till nästa översyn om 25 år vara den officiella riksgränsen att använda för offentligt bruk. Filen kompletteras av heltäckande textbaserade dokument, vilka även finns upptryckta i bokform och här ingår

- en beskrivning av översynen och dess genomförande
- en fullständig beskrivning av riksgränsens sträckning
- översigtskartor över sträckningen
- kartor över sträckningen i sjöar och vattendrag
- gränsmärkesbeskrivningar för alla 1095 gränsmärken.

Figur 4: Gränskommisarierna vid översynen 1929–1930 inspekterar Riksröse 76. Bild: Lantmäteriet.

Kvalitetsförbättringar

Inmätningen av riksrösen och övriga gränsmärken har skett med satellit-teknik (GNSS), där Swepos Nätverks-RTK och motsvarande norska tjänst huvudsakligen har använts. På grund av bland annat den nu digitala redovisningen har det varit nödvändigt att förtydliga gränslinjens sträckning i sjöar och vattendrag och i anslutning till dessa. Idag är dessa sträckningar bara redovisade i gamla gränskartor i pappersform. Ovannämnda insatser medför att lägeskvaliteten för riksgränsen i registerkartan kommer att kunna förbättras ordentligt när dokumentation är fastställd.

Översyn av riksgränsen mellan Sverige och Norge 2020–2024

Motsvarande kvalitetsförbättring gäller även för riksgränsen i den geografiska informationen från Lantmäteriet och norska Kartverket samt i olika karttjänster. Visningen av riksgränsens läge i olika geodata och kartapplikationer har möjlighet att bli tydliga och entydiga, även vid hög detaljeringsgrad.

Väl underhållna och entydiga riksrösen samt en uppräjd gränsgata tydliggör riksgränsens definition och läge till nytta för allmänhet, besöksnäring och myndigheter. På sikt är det även ett vårdande av ett fascinerande kulturarv och ett bidrag till att det fredliga förhållandet mellan staterna kan bibehållas.